

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Коваленко Юлії Михайлівни
на дисертаційну роботу Костишина Юрія Сергійовича на тему
«Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування

1. Ступінь актуальності теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

У сучасних умовах фінансова безпека держави є складною динамічною системою, якій властива здатність спрямування її до визначеного стану, незважаючи на негативний вплив зовнішніх та внутрішніх загроз. Це вимагає формування ефективних механізмів попередження та усунення вищезазначених загроз її стійкому стану, в якості чого можна розглядати механізм митного контролю. Оцінка митних правопорушень свідчить, що більшість контрольних функцій митниць зосереджено на реалізації фіскальних контрольних заходів, що потребує розвитку митного контролю в напрямі посилення його превентивності. Крім того, цифровізація економіки, що вимагає застосування нових інформаційних технологій при здійсненні контролю за зовнішньоекономічною діяльністю підконтрольних суб'єктів; розвиток торговельного співробітництва з іншими країнами-партнерами; зростання тіньового сектору економіки потребують розробки дієвих державних заходів щодо забезпечення належного рівня національної фінансової безпеки.

Саме тому дисертаційна робота Костишина Ю. С., що присвячена поглибленню теоретичних основ, розширенню методичного інструментарію та формуванню організаційних положень щодо розвитку митного контролю у системі фінансової безпеки держави, виконана на актуальну тему.

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідних тем факультету бізнесу та сфери обслуговування Державного університету «Житомирська політехніка» МОН України за темою «Мінімізація ризиків при розробці зовнішньоекономічних договорів в умовах євроінтеграційних процесів в Україні» (номер державної реєстрації: 0120U103144), у межах якої ідентифіковано та досліджено потенційні загрози системі фінансової безпеки держави у митній сфері, джерелом яких є неефективне функціонування механізму митного контролю, а також розроблено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності митного контролю у системі забезпечення фінансової безпеки держави.

Таким чином, дисертаційна робота Ю.С. Костишина є завершеним науковим дослідженням, чим визначається її актуальність, наукове та практичне значення.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертаційної роботи Ю.С. Костишина, автореферату і наукових публікацій дозволяє дійти висновку про достатній рівень обґрунтованості і достовірності викладених теоретико-методичних і прикладних результатів. Достовірність і обґрунтованість представлених у дисертаційній роботі пропозицій ґрунтується на: опрацюванні широкого кола наукових джерел з досліджуваних питань, відповідних нормативно-правових актів, значного масиву статистичних даних та інших інформаційних джерел. Логічна структура дисертаційної роботи, достовірність та обґрунтованість зроблених висновків і рекомендацій також визначається сукупністю викладених наукових результатів.

Теоретичною і методичною основою дисертаційного дослідження є наукові джерела; нормативно-правові документи з митного регулювання, митного контролю та забезпечення фінансової безпеки держави, офіційні дані Державної служби статистики України; довідкові та інформаційні видання професійних організацій; спеціалізовані фахові інтернет-ресурси; інформація Державної митної служби, Державної податкової служби, Державної казначейської служби, матеріали Рахункової Палати, Міжнародно-правові стандарти спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

Достовірність проведеного дослідження зумовлена використанням загальнонаукових та емпіричних методів досліджень, а саме застосовано: системний та діалектичний підхід до розвитку митного контролю у системі забезпечення фінансової безпеки держави. У процесі вирішення зазначених завдань застосовано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: методи наукової абстракції та узагальнення, аналізу і синтезу, індукції та дедукції – при дослідженні концептуальних засад забезпечення фінансової безпеки держави; спостереження, порівняння, декомпозиційного аналізу – при уточненні та поглибленні категоріально-понятійного апарату митного контролю; групування, статистичного порівняння – при оцінці результативності контрольних заходів у митній сфері; метод Евклідової відстані – при розробці науково-методичного забезпечення оцінювання ефективності митного контролю на рівні регіональних митниць; формалізації та економіко-математичного моделювання – при визначенні кореляційного взаємозв'язку між одержаними сумами митних надходжень та доходами зведеного бюджету й складанні прогнозу державних доходів на наступні роки; методика GAP-розривів – при оцінці причин виникнення стратегічних

розривів та формуванні стратегічних ініціатив щодо розвитку митного контролю у системі забезпечення фінансової безпеки держави.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій дисертанта підтверджено їх апробацією та схваленням на одній всеукраїнській і трьох міжнародних науково-практичних конференціях.

Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст та структура роботи повністю узгоджується з її назвою, метою та завданнями досліджень. Наукові положення викладені конкретно, логічно, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах авторських досліджень проблеми.

3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Найбільш суттєві результати, що розкривають особистий внесок дисертанта у розробку досліджуваної проблеми та характеризують наукову новизну, полягають, на наш погляд, у наступному:

1) дістали подальшого розвитку теоретичні підходи до трактування змісту митного контролю (функціональний, процесний, методологічний та фінансовий), що дозволило на підставі застосування декомпозиційного аналізу запропонувати уточнене визначення цієї категорії як особливого виду державного фінансового контролю, який здійснюється у зонах митного контролю уповноваженими суб'єктами під час переміщення товарів та інших предметів через митний кордон, сплати митних платежів, виконання та моніторингу приписів контролюючих органів визначеними методами (документальна перевірка, огляд, постмитний аудит, опитування тощо) та спрямований на попередження порушень й дотримання підконтрольними суб'єктами чинного законодавства. На відміну від існуючих трактувань цієї категорії, предметні межі митного контролю розширено на: етапи контролю за сплатою митних платежів, виконання та моніторинг приписів контролюючих органів, що відповідатиме концепції безперервного контролю (С. 25-42);

2) удосконалено трактування дефініції «механізм митного контролю у системі забезпечення фінансової безпеки» (як процес впливу суб'єкта митного контролю на об'єкт за допомогою методів, що використовуються в межах здійснюваної митної політики, для дотримання визначеного рівня фінансової безпеки держави за наявності сформованого нормативно-правового, кадрового, інформаційного та організаційного забезпечення) та запропоновано його структуризацію на основі процесного підходу (суб'єктна та об'єктна складові механізму, які взаємодіють шляхом використання контрольних методів; блок оцінки результатів контролю з позиції дотримання встановлених індикаторів фінансової безпеки; управлінське рішення за результатами митного контролю), спрямованого на усунення та блокування зовнішніх та внутрішніх загроз національній економіці (С. 38-41);

3) удосконалено концептуальні засади дослідження фінансової безпеки держави на основі системної методології, що, на відміну від існуючих наукових підходів до трактування її сутності (суб'єктного, об'єктного,

інституціонального), дозволяє ідентифікувати три взаємопов'язані підсистеми: 1) функціонально-цільову, яка містить принципи, мету (стратегічну та оперативну), завдання та функції системи фінансової безпеки; 2) суб'єктно-об'єктну (рівні, суб'єкти та об'єкти фінансової безпеки, диференційовані за виділеними рівнями); 3) забезпечувальну, яка представлена кадровим, нормативно-правовим, методологічним, організаційним та інформаційним забезпеченням. Використання системної методології обумовлено важливістю вивчення фінансової безпеки як складного взаємозв'язку окремих підсистем, рівнів та елементів системи, що надаватиме можливість дослідити її трансформацію під впливом модернізації складових механізму митного контролю та досягнути позитивного системного ефекту (С. 43-60);

4) дістала подальшого розвитку ідентифікація напрямів моніторингу результативності контрольних заходів у контексті бюджетної (фіскальної) та валютної складових механізму митного контролю, що дозволило оцінити контрольню-перевірочну діяльність суб'єктів контролю за двома групами заходів: 1) заходи бюджетного (фіскального) контролю (дотримання податкового та митного законодавства; оцінка повноти сплати митних платежів до бюджету; контроль правомірності застосування суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності митних пільг); 2) заходи валютного контролю, які здійснюються в межах компетенції контролюючих суб'єктів. Проведена оцінка дозволила виявити пріоритетність реалізації фіскальних контрольних заходів, що потребує переосмислення та розвитку митного контролю в напрямі посилення його превентивності та впровадження системи безперервного контролю (С. 84-113);

5) дістало подальшого розвитку виявлення взаємозв'язку та взаємообумовленості потенційних загроз фінансовій безпеці держави з неефективністю функціонування механізму митного контролю, що надало можливість ідентифікувати: загрози суб'єктно-об'єктної складової та її забезпечення (організаційного, нормативно-правового, кадрового та інформаційного); загрози, пов'язані з неефективним вибором контрольних методів; загрози, обумовлені функціонуванням блоку оцінки результатів контролю з позиції дотримання встановлених індикаторів фінансової безпеки та блоку прийняття управлінського рішення за результатами проведеного митного контролю. Така ідентифікація сприяла розробці заходів нівелювання негативного впливу означених загроз через розвиток складових механізму митного контролю, спрямованого на їх попередження та усунення (С. 114-1130).

6) удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави, що є поєднанням підходу, орієнтованого на «бенчмаркінг результатів» із застосуванням методу Евклідової відстані, та клієнтоорієнтованого підходу, результатом використання якого є визначення інтегрального показника ефективності діяльності регіональних митниць та

ідентифікація місця кожної митниці у кінцевому рейтингу шляхом ранжування з використанням методики «суми місць». Прикладне застосування запропонованого науково-методичного підходу дозволить оцінити ефективність діяльності митних органів з позиції збільшення митних надходжень до бюджету та забезпечення індикаторів фінансової безпеки, встановити ступінь задоволеності користувачів митних послуг діяльністю митних органів у контексті формування «сервісної митниці» (С. 131-153);

7) удосконалено методичний підхід до виявлення, оцінки та усунення стратегічних розривів як об'єкта митного контролю при дослідженні питань забезпечення фінансової безпеки, розроблений на підставі методики «GAP-аналізу», що, на відміну від попередніх, в якості контрольного показника визначає величину розрахованих GAP-розривів між запланованими та фактично отриманими сумами митних надходжень до зведеного бюджету; містить оцінку причин виникнення стратегічних розривів та дозволяє сформулювати стратегічні ініціативи щодо розвитку митного контролю у системі забезпечення фінансової безпеки держави, пов'язані зі структурою його механізму. Реалізація таких стратегічних ініціатив сприятиме розвитку економіки країни та її входженню до європейського економічного простору; розвитку взаємовигідних форм співробітництва з іншими державами; усуненню негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на систему фінансової безпеки держави (С. 156-174);

8) удосконалено елементний склад моделі організаційної структури митного контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки держави. На відміну від існуючої моделі реалізації митного контролю, розроблена організаційна модель характеризується: 1) нововведеним елементом моделі, яким є правоохоронний орган (виконує функції координатора між податковою та митною службами, слідчі та оперативні функції у сфері виявлення та усунення порушень митних правил); 2) переходом від дворівневої системи організації митного контролю (стратегічний, оперативний рівень) до трирівневої (стратегічний, оперативний, тактичний), яка дозволяє диференціювати контроль за рівнем відповідальності суб'єктів формування та реалізації митної політики; 3) обов'язковим створенням відділів внутрішнього аудиту в структурах Державної митної та податкової служб; 4) збереженням у структурі митного контролю регіональних митниць як визначального суб'єкта реалізації митного контролю на тактичному рівні. Впровадження запропонованої організаційної моделі митного контролю в систему забезпечення фінансової безпеки держави сприятиме захисту національних інтересів, зняттю та усуненню митних порушень суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, переходу від реалізації контролюючими органами переважно фіскальної функції до виконання комплексу функцій (захисної, соціальної, інформаційної) (С. 175-190);

9) удосконалено концептуальні засади розвитку митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави на основі принципу безперервності, формалізовані в модернізованій концепції, елементами якої є

електронне декларування; розвинута митна інфраструктура; сучасні інструменти та методи здійснення митного контролю (єдина міжвідомча система інформаційного обміну інформації та координації); кваліфіковані кадри митного контролю. Впровадження запропонованої концепції сприятиме зростанню частки добросовісних платників податків – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; інтеграції митних органів у міжнародну систему митного адміністрування; зростанню прозорості митних операцій та підвищенню рівня фінансової безпеки держави (С. 191-206).

Таким чином, основні наукові положення, результати і висновки дисертаційної роботи Костишина Ю.С. мають істотну новизну, достатню ступінь обґрунтованості, достовірність яких доведена автором.

4. Практичне значення одержаних результатів

Прикладне значення результатів наукового дослідження полягає у науковій обґрунтованості та прикладній спрямованості теоретичних положень і підходів, викладених у роботі, що сприятиме поглибленню теоретико-методичних засад та удосконаленню організаційних положень щодо розвитку митного контролю у системі забезпечення фінансової безпеки держави.

Основні положення та рекомендації дисертаційної роботи, спрямовані на впровадження концепції безперервного контролю, удосконалення функціонування регіональних митниць та розвиток методологічної складової їх контрольної діяльності впроваджено в практичну діяльність ТОВ «Поліссяброксервіс» (довідка № 2 від 18 січня 2021 року), що відповідає політиці уряду щодо становлення та розвитку сервісних митниць.

Матеріали дисертаційної роботи використовувалися також у навчальному процесі Державного університету «Житомирська політехніка» під час підготовки до лекційних і практичних занять навчальних дисциплін «Митне регулювання», «Державний фінансовий контроль», «Валютна політика», «Фінанси», «Макрофінансовий аналіз» та впроваджені в освітній процес університету під час підготовки фахівців за освітніми рівнями «Бакалавр» і «Магістр» за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування» (довідка № 4-19.06/327 від 02 лютого 2021 року).

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих автором наукових працях

Основні результати дослідження, викладені у дисертації, було обговорено та схвалено на засіданні кафедри фінансів і кредиту Державного університету «Житомирська політехніка».

Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження доповідалися, обговорювалися та одержали схвальну оцінку на 4 міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

Основні положення і наукові результати дослідження опубліковано у 8 наукових працях загальним обсягом 5,26 ум.-друк. арк., з яких одна

публікація – у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва і розвитку та Європейського Союзу обсягом 0,67 ум.-друк. арк, три – у наукових виданнях України, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах даних, обсягом 3,78 ум.-друк. арк. та 4 публікації апробаційного характеру в інших наукових виданнях 0,81 ум.-друк. арк.; особисто автору належить 4,37 ум.-друк. арк.

Опубліковані матеріали повністю відображають зміст дисертаційної роботи, основні положення та наукову новизну дисертаційної роботи, відповідають вимогам п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

6. Академічна доброчесність

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) в дисертації та наукових працях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертаційного дослідження Костишина Ю. С., не виявлено.

7. Дискусійні питання та зауваження до дисертаційної роботи

Поряд з безперечно важливими науковими здобутками, позитивною оцінкою змісту і оформлення дисертаційної роботи слід відмітити окремі зауваження та дискусійні положення, зокрема:

1. На С. 36 дисертаційної роботи автор робить висновок, що митне оформлення та митний контроль відрізняються за правовим та економічним змістом, будучи взаємопов'язаними, але не тотожними процесами. На наш погляд, це твердження потребує більшого наукового обґрунтування з урахуванням того, що митне оформлення є виконанням митним органом дій (процедур), що пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів. За логікою такого підходу виходить, що після завершення процедур митного контролю його результати закріплюються (документуються) процедурами митного оформлення.

2. Досліджуючи фінансову безпеку з позиції системної методології (рис. 1.4, С. 52), автор диференціює загрози її стійкому стану на зовнішні та внутрішні. Зміст дисертації значно б виграв при детальному вивченні впливу таких загроз на систему фінансової безпеки та виявленні місця механізму митного контролю як інструменту нівелювання такого впливу. Окрім цього, конкретизації на пропонованому рисунку потребують органи державної влади з відповідними компетенціями за рівнями фінансової безпеки. Дискусійною є віднесення до підсистеми фінансової безпеки безпеку небанківського фінансового ринку фондового і страхового ринку (С. 56).

3. При дослідженні суб'єктного складу механізму митного контролю автор застосовує науковий підхід, що дозволяє сформулювати перелік контролюючих суб'єктів в контексті забезпечення фінансової безпеки на підставі виокремлених функцій митних органів (С. 67-68, табл. 1.7). На нашу

думку, у представленому переліку окреме виділення таких функцій, як протекціоністська, захисна та правоохоронна, потребують додаткового обґрунтування з причини змістовної подібності.

4. Наведена у табл. 2.13 ідентифікація загроз фінансовій безпеці держави у митній сфері, пов'язана зі структурою механізму митного контролю (С. 116), потребує унаочнення для кращого сприйняття взаємозв'язку структурних елементів механізму митного контролю і видів загроз фінансовій безпеці, що пов'язані зі структурою механізму митного контролю. Конкретизації потребують загрози: 1) організаційного забезпечення діяльності суб'єктів митного контролю; 2) кадрового забезпечення; 3) нормативно-правового забезпечення як основи для функціонування суб'єктів контролю; 4) інформаційного забезпечення.

5. У дисертації стверджується, що при реалізації клієнтоорієнтованого підходу отримання низького показника рівня ефективності митного контролю свідчить про повну невідповідність діяльності регіональних митниць сучасним вимогам розвитку державної служби, яка пріоритетом свого функціонування визнає не лише досягнення економічного, але і соціального ефекту. На думку автора, це вимагає реалізації відповідних кадрових, організаційних та інших адміністративних заходів (С. 152). На наш погляд, розробка та деталізація етапів впровадження таких заходів значно б підсилила прикладну спрямованість та цінність роботи.

6. Автором удосконалено концептуальні засади розвитку митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави на основі принципу безперервності, формалізовані в модернізованій концепції, елементами якої є електронне декларування; розвинута митна інфраструктура; сучасні інструменти та методи здійснення митного контролю; кваліфіковані кадри митного контролю (С. 191-206). При цьому потребує додаткового пояснення місце системи управління ризиками у модернізованій концепції, впровадження якої дозволяє скоротити ступінь «державного втручання» у діяльність підконтрольних суб'єктів на підставі використанні принципів достатності та вибірковості митного контролю.

Вказані зауваження носять переважно дискусійний характер та не зменшують цінності представленої роботи, її вагомого внеску у вирішення проблеми розвитку митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави.

8. Оформлення дисертаційної роботи

Оформлення дисертації за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим МОН України, наказ № 40 від 12 січня 2017 р. Матеріали дисертації чітко висвітлюють одержані під час дослідження науково-практичні результати.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Костишина Юрія Сергійовича на тему «Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є завершеним самостійним дослідженням, що містить нові науково обґрунтовані теоретико-прикладні результати в сфері забезпечення фінансової безпеки держави.

За змістовними та формальними ознаками дисертаційна робота відповідає вимогам пунктів 10, 11, 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її автор – **Костишин Юрій Сергійович** – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування галузі знань – управління та адміністрування.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових ринків
Університету державної фіскальної
служби України

Ю.М. Коваленко

